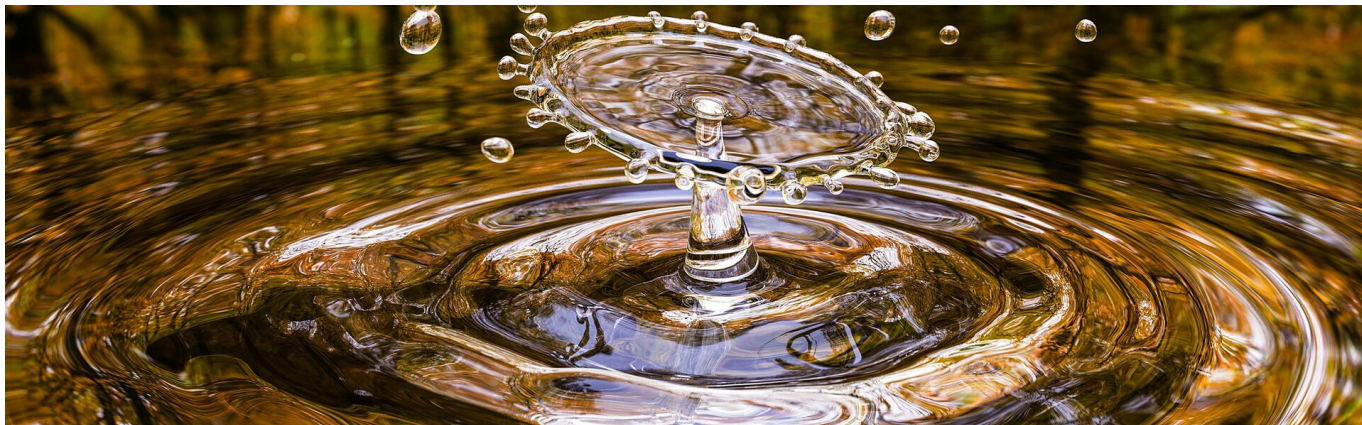

Projekt fenomenologii

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Husserl Edmund, *Idee czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii*, tłum. D. Gierulanka.
- Husserl Edmund, *Medytacje kartezjańskie*, tłum. A. Wajs.

Projekt fenomenologii

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy możemy być pewni czegokolwiek, poza tym, czego doświadczamy w określonym momencie? Już starożytni sceptycy twierdzili, że lepiej zawiesić swój sąd w sprawie, czy coś faktycznie istnieje i jaka jest tego natura. Takie wstrzymanie się od oceny (*epoché*) stanowiło dla Edmunda Husserla punkt wyjścia do stworzenia projektu filozofii fenomenologicznej. Programowe zwątpienie Kartezjusza uznał za niewystarczające. Według Husserla samo istnienie podmiotu myślącego także należało podać w wątpliwość.

Twoje cele

- Poznasz zarys projektu i podstawowe pojęcia fenomenologii Edmunda Husserla.
- Zrozumiesz, na czym polega metoda fenomenologiczna.
- Wyjaśnisz, czym jest **ja** transcendentalne i w jaki sposób konstytuuje postrzeganą rzeczywistość.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Więcej o fenomenologii znajdziesz w materiałach:

- [Czym jest fenomenologia?](#)
- [Redukcja fenomenologiczna](#)
- [Fenomen](#)
- [Kryzys kultury europejskiej i perspektywy jego przewyższania](#)

Edmund Husserl i fenomenologia

Fenomenologia to XX-wieczny kierunek filozoficzny zapoczątkowany przez Edmunda Husserla. Głównym założeniem fenomenologii jest postulat zawieszenia przekonań (tzw. redukcja fenomenologiczna, *epoché*) dotyczących świata i poznającego podmiotu. Daje to możliwość analizy przedmiotu takim, jakim się on jawi (gr. *phainómenon* – zjawisko, to, co się jawi). Ważną rolę odgrywa w fenomenologii pojęcie **intencjonalności**. Intencją nazywana jest relacja łącząca umysł poznający z przedmiotem poznawanym.

Kartezjański punkt wyjścia fenomenologii

Husserl wyszedł z założenia, że francuski filozof — Kartezjusz — okazał się nie dość konsekwentny w swym przedsięwzięciu odnalezienia absolutnie niepowątpiewalnego punktu wyjścia filozofii.

Najważniejszą filozoficzną inspiracją Edmunda Husserla była myśl Kartezjusza, a zwłaszcza jego projekt radykalnego wątpienia. Wysunął dwa główne zarzuty pod adresem Kartezjusza. Po pierwsze, że przyjął on jako oczywisty pewien model wiedzy, mianowicie matematyczny. Jeżeli wątpienie ma być naprawdę konsekwentne, trzeba także podać w wątpliwość samą metodę ustalania tego, co pewne, czyli w wypadku Kartezjusza matematyczną metodę wnioskowania z **aksjomatów**. Po drugie, Kartezjusz z faktu doświadczenia niepowątpiewalności procesów myślenia (*cogito* – ja myślę) w sposób nieuprawniony wywodził wniosek o obiektywnym istnieniu, jako jakiegoś realnego bytu, tego ja, które myśli (*ergo*

sum – więc jestem). Przyjął więc Kartezjusz z góry koncepcję jakiegoś realnego bytu.

Tymczasem Husserl także i to podał w wątpliwość, twierdząc, że „ja myślące” (*ego cogitans*) jest bytem czysto logicznym.

((Edmund Husserl

Medytacje kartezjańskie

Tu właśnie pobił Kartezjusz i tak doszło do tego, że stojąc przed największym z odkryć, dokonując go już w pewnej mierze, nie uchwycił jednak jego właściwego sensu, a więc sensu transcendentalnej subiektywności, i nie przekroczył dlatego bramy, która prowadzi w granice autentycznej filozofii transcendentalnej.

Źródło: Edmund Husserl, *Medytacje kartezjańskie*, tłum. A. Wajs.

Redukcja fenomenologiczna

Radykalne wątplenie Kartezjusza polegało na zakwestionowaniu, na próbę, wszystkich naszych przekonań, wszystkiego, w co wierzymy i co uznajemy za prawdę. Zabieg taki Husserl określił mianem ***epoché*** (gr. wstrzymanie sądu) bądź „wzięcia w nawias”. Terminu tego używali w starożytności sceptycy. Ich zdaniem, jedyne, czego możemy być pewni, to to, czego w danej chwili doświadczamy. Natomiast tego, czy to coś istnieje i jaką ma naturę, nie możemy wiedzieć. Lepiej zawiesić w tej sprawie sąd (*epoché*).

Zgodnie z zamiarem Husserla **redukcja fenomenologiczna** polega na zawieszeniu na próbę przekonania, że rzeczy są takie, jakimi je postrzegamy, na zredukowaniu świadomości do *cogito*. Tymczasem kiedy zastanawiam się, co w danej chwili odczuwam, czego doświadczam, mój namysł przyjmuje postać pewnej tezy czy myśli.

Przykładowo: „Teraz czytam książkę”. Do tego prostego stwierdzenia w sposób automatyczny dołącza się cały mój obraz świata, wszystkie moje nawykowe przeświadczenia: że ja to ja, że książka to coś realnego, że jestem na przykład uczniem albo nauczycielem w takiej a takiej szkole i czytam tę książkę w związku z przygotowaniem do zajęć, że akt czytania to przyswajanie pewnych treści zapisanych drukiem na papierze itd. Husserl natomiast chciał, by w akcie redukcji fenomenologicznej wyłączone zostały wszystkie dodatkowe przekonania, a pozostało czyste, „nagie” doświadczenie.

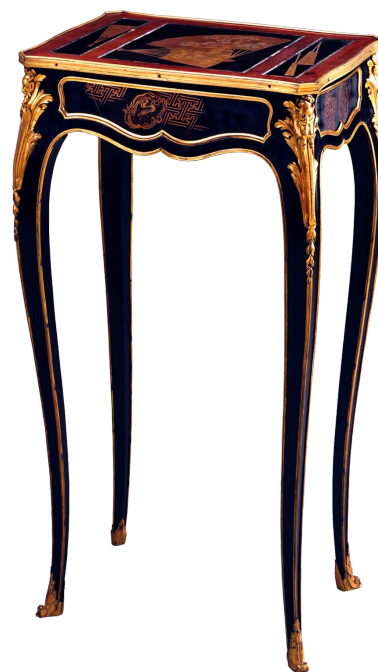
Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Fenomen i jego istota

Według Husserla, świat składa się więc z **fenomenów** (czystych wrażeń) i istoty każdego z nich. Specyfika stanowiska Husserla polega również na tym, że istotę fenomenu odkrywamy nie na podstawie samego doświadczenia zmysłowego, jak w naukach empirycznych, ale przede wszystkim na drodze wewnętrznego procesu, w którym wyobraźnia i fantazja odgrywają kluczową rolę.

((Edmund Husserl

**Idee czystej
fenomenologii i
fenomenologicznej
filozofii**

Żeby uchwycić istotę stołu i każdej innej rzeczy, nie możemy ograniczać się do widoku jednego

Eidos, czysta istota, może się
w sposób intuitywny ukazać na
przykładzie w danych

zmysłowego stołu. Musimy w wyobraźni przerobić
niejako różne jego wariacje.

Źródło: domena publiczna.

doświadczenia, w danych spostrzeżenia, przypomnienia itd., tak
samo dobrze jednak w danych czystej fantazji. Zgodnie z tym, by
uchwycić pewną istotę samą i [uchwycić ją] źródłowo, możemy wyjść
od odpowiednich doświadczeniowych ujęć naocznych, tak samo
jednak możemy również wyjść od niedoświadczeniowych,
nieuchwytyjących istnienia, a raczej od 'czysto wyobrażeniowych'
ujęć naocznych.

Źródło: Edmund Husserl, *Idee czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii*, tłum. D. Gierulanka.

Ja transcendentalne

W odróżnieniu od atomistycznego ujęcia świata we współczesnych naukach pozytywnych Husserl przedstawiał świat jako całość splecioną nierozzerwalnymi strukturalnymi więzami. Właśnie ta całość ujawnia nam się w oglądzie **fenomenologicznym**. Nie widzimy już osobnych rzeczy – każda rzecz jawi nam się w trwałym połączeniu z innymi rzeczami, jako część całości. W samym centrum zaś zawsze znajduje się transcendentalne **ja** – Husserl określał je również jako **ja fenomenologiczne**. Współczesnej nauce zarzucał m.in., że nie potrafi ona wyjaśnić fenomenu subiektywności, problemu ja, jego stanów poznawczych, procesów wartościowania, oceniania, rozumienia. Nauka o transcendentalnym **ja** miała wypełnić tę lukę.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DmJyhXfr>

Czym jest transcendentalne ja? Na jego trop natrafiamy, kiedy przedmiotem namysłu czynimy nasze własne myślenie. Kiedy myślę o czymś, na przykład o stole, na który patrzę, o książce, którą czytam, o znajomym, z którym rozmawiam, to moje myślenie jest relacją, stosunkiem między mną, jako postrzegającym, a czymś, co jest postrzegane. Sytuacja zmienia się, gdy przedmiotem mojego myślenia uczynię samo swoje myślenie. Wtedy niejako rozdaję się w sobie. Myślę o tym, że myślę. A więc jakaś część mnie myślącego wyodrębnia się z procesu myślenia i myśli o tym procesie. I ta specjalnie wyodrębniona część jest jakby takim centrum, esencją procesu myślenia, czystą świadomością. Jest ukryta i potrzeba redukcji transcendentalnej, żeby ją sobie w pełni uświadomić, jest to sama czysta świadomość, strumień świadomości albo, żeby ująć to najkrócej, neutralny obserwator.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Nagranie filmowe lekcji przedstawiające twarz mężczyzny.

Ja transcendentalne to nie jest ja autora tego materiału ani Jana Kowalskiego, ani konkretnej osoby aktualnie czytającej te słowa. We wszystkich tych osobach jest ono

bowiem w swej strukturze takie samo – to czysty ogląd tego, co się zdarza. Husserl, analizując ją transcendentale, ujawnia następujące jego fundamentalne cechy:

- intencjonalność – jest zawsze świadomością czegoś;
- ciągłość – percepcja jest ciągłym, nieustającym strumieniem napływających danych;
- konstytucja realności – konstytuuje realność świata, a nie na odwrót – wszystko, co jest realne, jest realne dla **ja** transcendentalego;
- syntetyczność – tworzy całości, syntezy z napływających danych;
- czasowość – każde doświadczenie **ja** jest zanurzone w czasie.

Słownik

aksjomat

(gr. *aksioma*, *aksiomatos* – pewnik, zasada, postulat) w logice: założenie, które przyjmuje się bez dowodu w systemie dedukcyjnym; pogląd, twierdzenie, które przyjmuje się za oczywiste

doświadczenia źródłowe

źródło oznacza, że należy poszukiwać takich doświadczeń, z których wywodzą się wszystkie inne; badamy to, co dane naocznie, co można uchwycić bezpośrednio i co jest przed wszelkim stanowiskiem; jeżeli do jakiegoś przedmiotu mamy dostęp poprzez pamięć lub poprzez spostrzeżenie, wybieramy drugą metodę, bo jest ona bardziej źródłowa, pozwala uchwycić przedmiot bardziej bezpośrednio

epoché

(gr. zatrzymanie, zawieszenie) redukcja, „wzięcie w nawias” naszego nastawienia do świata

fenomen

(gr. *phainómenon* – to, co się zjawia, pokazuje) można mówić o trzech wymiarach fenomenu: 1. wymiar przedmiotowy – fenomen czegoś; 2. wymiar podmiotowy – fenomen dla kogoś i 3. fenomen horyzontalny, czy fenomen z horyzontu świata – czyli fenomen, który pozostaje w relacji z innymi fenomenami; „fenomen to przede wszystkim istota”

fenomenologia

(gr. *phainómenon* – to, co się zjawia, pokazuje + *logos* – słowo, nauka) jest to nauka o fenomenach, czyli o tym, co nam się ukazuje jako takie, usiłuje „opisać i zrozumieć, co się nam jawi w taki dokładnie sposób, w jaki ono samo nam się prezentuje”; nie jest gotowym systemem filozoficznym, ale przede wszystkim metodą opisu zjawisk

intencjonalność

(łac. *intentionalis* – zamierzony) w fenomenologii: czynność umysłu poznającego, który w akcie poznawczym nadaje sens przedmiotowi poznania; intencja jest relacją łączącą podmiot poznający z przedmiotem

redukcja ejdetyczna

(łac. *reductio* – odprowadzenie z powrotem; gr. *eidetikos* – znający) operacja, której celem jest ujęcie istoty fenomenu

redukcja fenomenologiczna

(łac. *reductio* – odprowadzenie z powrotem; gr. *phainómenon* – to, co się zjawia, pokazuje + *logos* – słowo, nauka) zwana także transcendentalną; operacja, dzięki, której dochodzi się do transcendentalnej świadomości

Fenomen i jego istota

1

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P11mGSzSH>

Na skutek redukcji fenomenologicznej otwiera się przed nami świat fenomenów, czyli czystych faktów świadomości – stanów podmiotu, które Husserl nazywa za Kantem stanami transcendentalnymi. Właśnie tego nie zauważył Kartezjusz – sądził on błędnie, że odkrył jedną pewną rzecz, własne istnienie, podczas gdy odkrył on cały kontynent doznań transcendentalnych. Teraz kontynent ten Husserl chciał eksplorować.

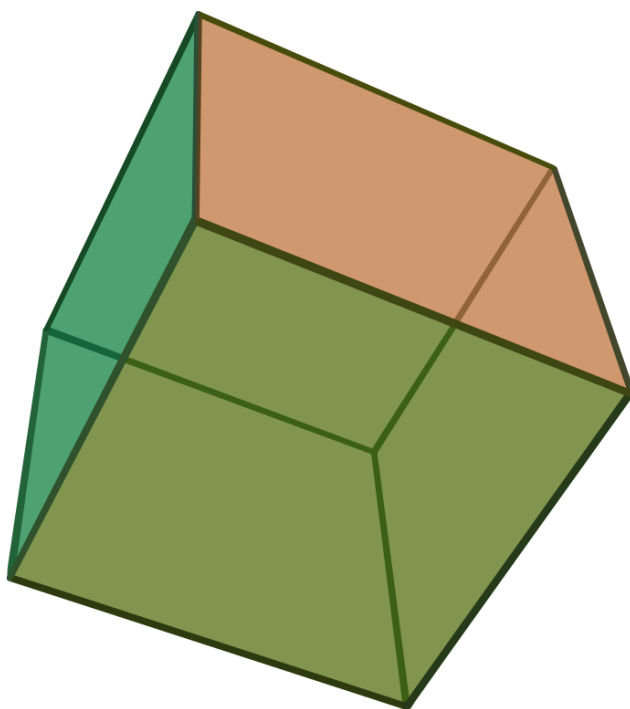
2

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P11mGSzSH>

W ujęciu Husserla każdy fenomen ma trzy wymiary, które składają się w nim w jedną całość:

- wymiar przedmiotowy – że jest fenomenem czegoś,
- wymiar podmiotowy – że jest fenomenem dla kogoś,
- wymiar horyzontalny – że jest zawsze w relacji z innymi fenomenami.

3

4

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P11mGSzSH>

Kiedy patrzę na bryłę, na przykład sześcian, to:

- moje widzenie jest widzeniem tego sześcianu;
- moje widzenie jest moim widzeniem (to ja patrzę z określonej perspektywy na ten sześcian);
- fenomen sześcianu pozostaje (nabiera sensu w kontekście) w relacji do idei przestrzenności, bryły, linii, do innych możliwych brył, a także w relacji do innych boków sześcianu, których w danej chwili nie widzę, bo patrzę na dany sześcian tylko z jednej strony.

Materiał audio dostępny pod adresem:

5

<https://zpe.gov.pl/b/P11mGSzSH>

Wmyślając się w tak rozumiany fenomen, można wreszcie dotrzeć do jego istoty na drodze redukcji ejdetycznej (gr. *eidos* – istota). Obserwując jakiś przedmiot, staramy się stopniowo zapomnieć o wszystkim, co o nim wiemy. Odrzucamy przeświadczenia wynikające z kultury, w której żyjemy, oraz z wychowania, a także konkretne postaci, w których się ten przedmiot pojawia. Odejmujemy mu więc kolejne cechy. W końcu docieramy do cechy, bez której ten przedmiot nie może być tym przedmiotem. Zbiór takich podstawowych cech stanowi istotę (*eidos*) danej rzeczy.

6

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P11mGSzSH>

Weźmy przykład stołu. Musimy najpierw zapomnieć o wszystkich naszych kulturowych uprzedzeniach w stosunku do tego przedmiotu (po co został wynaleziony i do czego jest przez nas na co dzień używany) i spojrzeć na niego tak, jak się nam jawi tu i teraz.

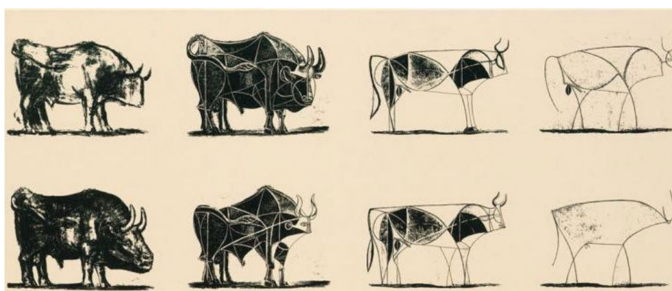
7

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P11mGSzSH>

Przedemną teraz oto stoi drewniany stół. Ale czy przestałby być stołem, gdyby nie był drewniany? A więc odrzucam drewnianość jako część jego istoty. Idąc tym tropem, ustalam w końcu istotę stołu, która jest czymś niezależnym, niczym idea Platońska, od faktycznego stołu, który widzę. Jednak zdaniem Husserla i wbrew naturalizmowi, to istota stołu jest czymś konkretnym i pewnym, a nie faktyczny stół, który widzimy.

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P11mGSzSH>

Efektem eksperymentu z redukcją ejdetyczną jest znany obraz Picassa *Byk*. Widzimy na nim, jak Picasso stopniowo odziera faktycznego byka z elementów nieistotnych, by ostatecznie uzyskać jego istotę.

Polecenie 1

Na podstawie poniższego fragmentu *Medytacji kartezjańskich* określ, w których miejscach Husserl jest zgodny z Kartezjuszem, a w których od niego odchodzi.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P11mGSzSH>

Edmund Husserl

Przewrót kartezjański

§ 3

Przewrót kartezjański i przewodnia idea teleologiczna absolutnego ugruntowania nauki

Zaczynamy więc od nowa, każdy dla siebie i w sobie, od postanowienia charakteryzującego filozofów radykalnego punktu wyjścia, od decyzji wykluczenia w pierwszym rzędzie wszystkich obowiązujących nas dotąd przekonań, a między nimi również wszystkich naszych nauk. Przewodnią ideą naszych medytacji będzie dla nas początkowo, podobnie jak dla Kartezjusza, idea nauki, nauki, która ma być czymś ugruntowanym w duchu radykalnej autentyczności, ostatecznie zaś idea nauki uniwersalnej. Ale jak teraz, gdy nie rozporządzamy już żadną zastaną przez nas wcześniej nauką jako przykładem tego rodzaju autentyczności – żadnej z tych nauk nie uznajemy przecież za prawomocną – wygląda sprawa niepowątpiewalności tej idei samej, idei absolutnie ugruntowanej nauki? Czy stanowi ona prawomocną ideę teleologiczną, możliwy cel możliwej praktyki? Oczywiście i tego nie wolno nam zakładać, nie wspominając już nawet o tym, że nie wolno nam z góry uważać za rzecz pewną ani żadnych reguł, które określają realizację tych możliwości, ani w ogóle żadnego całego systemu reguł, w którym z rzekomą oczywistością zarysowana byłaby forma stylu charakteryzującego autentyczną naukę. Znaczyłoby to bowiem założenie całej występującej jako teoria nauki logiki, gdy tymczasem również i ona musi być włączona w zakres oddziaływania operacji obalenia wszystkich nauk. Sam Kartezjusz zakładał pewien ideał nauki, ideał geometrii, względnie matematycznego przyrodoznawstwa. Ideał ten zaważył jako fatalny przesąd na całych stuleciach i określa skrycie również same *Medytacje*. Dla Kartezjusza było oczywiście czymś z góry samo przez się zrozumiałym, że nauka uniwersalna musi mieć postać systemu dedukcyjnego,

którego cała budowla powinna się opierać na ugruntującym dedukcję aksjomatycznym fundamencie. Podobną rolę, jaką w geometrii pełnią aksjomaty geometryczne, miał, zdaniem Kartezjusza, odegrać względem nauki uniwersalnej aksjomat absolutnej samopewności ego wzięty wraz z wrodzonymi temu ego aksjomatycznymi naczelnymi zasadami – z tym tylko, że ten aksjomatyczny fundament położony jest jeszcze głębiej niż fundament geometrii i powołany do tego, by również w jej [geometrii] ostatecznym ugruntowaniu mieć udział.

To wszystko nie powinno mieć dla nas znaczenia. Jako [filozofowie] obierający radykalny punkt wyjścia, nie posiadamy jeszcze żadnego obowiązującego normatywnego ideału nauki; i tylko o tyle możemy go posiadać, o ile go na nowo sami wytworzymy.

Nie jest to jednak powód do tego, byśmy rezygnowali z ogólnego celu absolutnego ugruntowania nauki. Powinien on przecież stale – tak jak to miało miejsce w medytacjach Kartezjusza – motywować bieg naszych medytacji i w medytacjach tych wykształcić się krok po kroku w formie czegoś konkretnie określonego. Musimy być tylko ostrożni co do sposobu, w jaki stawiać będziemy nasz cel – nie wolno nam na razie zakładać wstępnie nawet jego możliwości. Ale jak przyswoić sobie ów autentyczny sposób, w jaki należałoby postawić nasz cel, jak można by się co do niego w doskonałym stopniu upewnić i upewnić się tym samym co do tego, że jest on sposobem praktycznie możliwym? W jaki sposób można by następnie uszczegółowić bardziej konkretnie na początku [tylko] ogólnie naocznie poznaną możliwość i na tej drodze zarysować dokładniej metodyczny tok autentycznej filozofii, filozofii radykalnej, filozofii, która zaczyna od tego, co w sobie pierwsze?

Źródło: Edmund Husserl, *Przewrót kartezjański*, [w:] *Medytacje kartezjańskie*, tłum. A. Wajs.

Polecenie 2

Jakie stanowisko zajmuje Husserl (na tym etapie swoich badań) w stosunku do idei nauki?

Mapa myśli

Polecenie 1

Husserl twierdzi, że to **ja** transcendentale konstytuuje rzeczywistość, którą postrzegamy. Przedstaw argumenty za i przeciw tej tezie.

Okiem eksperta

Przekonaj się, co na ten temat powiedział w wywiadzie prof. Jan Hartman.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DAs0uflaS>

Film edukacyjny. *Fenomenologia Husserla*. Wywiad z prof. Janem Hartmanem.

Źródło: Englishsquare.pl, licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 2

Wytłumacz, czym różni się redukcja fenomenologiczna od redukcji ejdetycznej.

Polecenie 3

Zapoznaj się z mapą myśli dotyczącą fenomenologii i najważniejszych pojęć z nią związanych. Jak sądzisz: czy możliwe jest oczyszczenie świadomości z naturalnych założeń na temat rzeczywistości?

Polecenie 4

Weź dowolny przedmiot i – wyzbywszy się założeń na temat tego przedmiotu – spróbuj dokonać redukcji ejdetycznej, odrzucając kolejne konstytuujące ten przedmiot cechy. Zanotuj wnioski z eksperymentu.

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne stwierdzenia.

☐

To, co jawi się bezpośrednio i naocznie, w fenomenologii określane jest jako fenomen.

☐

Intencjonalność zakłada, że intencja autorska jest ważną poszlaką w procesie poznawania dzieła literackiego.

☐

Celem redukcji fenomenologicznej jest dotarcie do transcendentnej świadomości.

☐

Porzucenie apriorycznych założeń daje swobodę interpretacji.

☐

Redukcja fenomenologiczna polega na radykalnym precyzowaniu pojęć naukowych, tak, aby wiernie odzwierciedlały rzeczywistość.

☐

Z fenomenologią związani byli Edmund Husserl i Max Scheler.

☐

Noemat jest aktem świadomości, a noeza – przedmiotem tego aktu.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, czym jest *epoché* i jaka jest jego rola w fenomenologii.

Praca domowa

Przedstaw krótki opis dowolnego wydarzenia tak, by niektóre elementy tego opisu były pisane z perspektywy zwykłego ja, a niektóre z perspektywy ja transcendentalnego. Określ różnice między tymi opisami.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Projekt fenomenologii

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

3. René Descartes. Uczeń:

1) wyjaśnia, na czym polega kartezyjski racjonalizm, sceptycyzm metodyczny i dualizm psychofizyczny;

11. Fenomenologia. Uczeń:

1) wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna oraz dokonuje opisu fenomenologicznego wybranych fenomenów;

2) charakteryzuje główne idee fenomenologii świadomości Edmunda Husserla lub fenomenologii wartości Maxa Schelera (do wyboru);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zna podstawowe pojęcia fenomenologii Edmunda Husserla;
- wyjaśnia na czym polega metoda fenomenologiczna;
- rozumie, czym jest ja transcendentalne i w jaki sposób konstytuuje postrzeganą rzeczywistość.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- metoda dociekań filozoficznych;
- praca z multimedium;
- dyskusja za i przeciw.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia e-materiał: „Projekt fenomenologii” uczestnikom zajęć. Prosi uczniów o przygotowanie prezentacji na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj”. Uczniowie mają za zadanie przygotować przykłady z tekstów kultury oraz z życia ilustrujące zagadnienia związane z tematem lekcji.
2. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Audiobook”.

Faza wprowadzająca:

1. Przedstawienie wyświetlonego na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika tematu lekcji i celów zajęć. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Zalogowany na platformie nauczyciel sprawdza, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem. Wybrani uczniowie prezentują efekty pracy w domu. Pozostali uczniowie zadają pytania prezentującemu oraz uzupełniają informacje o swoje przykłady. Tę część lekcji kończy

krótka dyskusja wokół poruszonej tematyki. Po zakończeniu dyskusji chętna lub wybrana osoba przedstawia wnioski.

Faza realizacyjna:

1. **Metoda dociekań.** Uczniowie pracują w zespołach 4-osobowych metodą dociekań filozoficznych Lipmana. Przebieg pracy:

- zapoznanie się z materiałem filmowym w sekcji „Mapa myśli”;
- wykonanie polecenia 1 do multimedium w e-materiale;
- sformułowanie pytań do treści multimedium przez uczniów;
- wybór jednego z pytań, które mogłoby posłużyć wspólnej dyskusji.

Przygotowanie uczniów do dyskusji.

Nauczyciel wybiera moderatora, który poprowadzi dyskusję, oraz obserwatora, który na końcu podsumuje jej przebieg.

Dyskusja nad wybranym tematem z uwzględnieniem odmiennych stanowisk.

Moderator zachęca uczniów do precyzyjnego formułowania argumentów za i przeciw, szukania powiązań między omawianymi stanowiskami oraz odpowiedzi na pojawiające się w trakcie dyskusji pytania.

Wybrany uczeń podsumowuje dyskusję.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika multimedium w sekcji „Audiobook”. Uczniowie odczytują polecenie: 1 i 2 i wykonują je w parach. Następnie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy.

3. **Praca z drugim multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Mapa myśli”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

4. Uczniowie, na podstawie wiedzy zdobytej przed lekcją oraz podczas lekcji, układają trzy zadania quizowe związane z tematem zajęć, które następnie dają do rozwiązania wybranej osobie z klasy. W ten sposób utrwalają zdobytą wiedzę i umiejętności.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wspólnie z uczniami poddaje refleksji proces dydaktyczny: czego się uczniowie nauczyli, czy osiągnęli założone cele?

2. Nauczyciel zadaje uczniom pytania: 1. Na czym polega metoda fenomenologiczna? 2. Czym różni się redukcja fenomenologiczna od redukcji egzystencjalnej?

Praca domowa:

1. Przedstaw krótki opis dowolnego wydarzenia tak, by niektóre elementy tego opisu były pisane z perspektywy zwykłego ja, a niektóre z perspektywy ja transcendentalnego. Określ różnice między tymi opisami.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Hadot P., *Filozofia jako ćwiczenie duchowe*, tłum. P. Domański, Warszawa 2003.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.